

Plantensociologie in de rechtbank

John Janssen

Het was de Franse plantensocioloog Jean-Marie Géhu, die als eerste een lijst opstelde van Europees te beschermen ecosystemen. Dit op verzoek van de 'Europese overheid'. Hij kwam op de proppen met een enorm uitgebreide lijst van vegetatietypen in Europa. Ik kan me daar wat bij voorstellen, al ken ik de verhalen over Géhu vooral uit de tweede hand. Overal waar Géhu kwam werden nieuwe associaties, verbonden en liefst ook klassen beschreven. De plantensociologie heeft aan de professor dan ook net zoveel nieuwe beschrijvingen van syntaxa te danken als voor verwarring zorgende, dubbele naamgevingen. De door Géhu opgestelde lijst van eenheden die in Europa beschermd moeten worden, heeft het nooit gehaald bij de Europese beleidsmakers, maar de basis voor een plantensociologische insteek was wel gelegd. De huidige ongeveer 200 beschermde habitattypen van Europa zijn dan ook merendeels beschreven in plantensociologische eenheden. Een van de grote voordelen hiervan is dat de inhoud van de eenheden vastgelegd is in termen van kensoorten, volledige soortensamenstelling en vegetatiestructuur, waarbij verwezen kan worden naar talloze publicaties. Daarnaast bestaat er een onderzoeksmethode, namelijk het maken van vegetatieopnamen, die zorg kan dragen voor het ondubbelzinnig aantonen van het voorkomen van een beschermd Europees habitattypen en de daarbij aanwezige kwaliteit. De vegetatieopname als bewijslast bij de rechter.

In Nederland is een vertaling van habitattypen naar vegetatietypen gemaakt (zie de Natura2000 website van het Ministerie van EL&I), waarbij is aangegeven in hoeverre plantengemeenschappen uit de Vegetatie van Nederland (Schaminee et al 1995:1999; Stortelder et al. 1999); en aanvullende uit de Staatsbosbeheer-catalogus worden gerekend tot een beschermd habitattypen. Bij deze toedeling kunnen allerlei aanvullende criteria een rol spelen, zoals het aanwezig zijn van een bepaalde soort, het voorkomen op een bepaalde bodem of het aanwezig zijn in een bepaalde fysisch-geografische regio. De definities zijn zo goed mogelijk sluitend gemaakt, en hebben een wettelijke status gekregen.

Dit is natuurlijk mooi, zeker als je plantensocioloog bent en die definities ook snapt, en het levert ook nog eens werk op. Maar het zorgt tegelijkertijd voor een aantal dilemma's. Een jurist of beleidsmedewerker wil graag een ondubbelzinnig antwoord als er gevraagd wordt of een habitattypen aanwezig is. Hij of zij wil weten waar het habitattypen precies aanwezig is en wat de kwaliteit ervan is. Maar voor de plantensocioloog is het minder eenvoudig en rijzen vragen over de begrenzing van vegetatietypen in de ruimte, in de tijd en in abstracte zin. Bij de rechter is alles zwart-wit, of moet het zwart-wit gepraat worden, terwijl de natuur grossiert in geleidelijke overgangen, fluctuaties en successie.

Met de vragen over de begrenzing van een plantengemeenschap en een vegetatietype in het veld zijn we terug bij een onderwerp dat de hele 20e eeuw op de agenda van de vegetatiekunde heeft gestaan. Rond 1920 leidde deze discussie zelfs tot verschillende methoden van onderzoek. In Anglo-Amerikaanse landen werd een onderzoeksschool ingevoerd die gebaseerd was op begroeiingen waarin over grote afstanden geleidelijk veranderingen in soortensamenstelling optraden (Gleason 1917, 1926), terwijl in het meer half-natuurlijke landschap van Centraal-Europa met hardere grenzen de Frans-Zwitserse Methode van Braun-Blanquet opkwam (zie Westhoff & De Smidt 1995 voor een uitgebreide beschrijving van deze en andere onderzoeksscholen in de vegetatiekunde). In de jaren '60 en '70 lieten ook de Nederlandse onderzoekers zich niet onbetuigd in de discussies over grenzen in de vegetatie, getuige publicaties van Westhoff (1974), Zonneveld (1974) en Thalen (1978). Maar ook nu duiken nog steeds enkele van de toen gestelde vragen op: Waar bevinden zich de grenzen van een associatie? Wat verstaan we onder een associatiefragment? Wanneer spreken we van een overgang tussen verschillende plantengemeenschappen? Hoe definieer je associaties die geen kensoorten hebben? Wat is de minimale oppervlakte die nodig is om van een associatie te spreken? Wat als een plantengemeenschap in de loop der decennia van soortensamenstelling verandert? En wat als er nieuwe soortensamenstellingen ontstaan die, helaas, nog geen plaats hebben gekregen in de syntaxonomische overzichten?

We zullen als plantensociologen scherper moeten gaan nadenken over al dit soort vragen, zodat er voor de theorievorming in de plantensociologie nog heel wat uitdagingen liggen. Een goed voorbeeld van een discussiestuk op dit gebied is de publicatie over het benoemen van plantensociologische klassen (Pignatti et al. 1995), ook al weer ruim 15 jaar geleden.

Moeten we nu blij zijn met dit alles? Het Europese natuurbeleid leunt wat betreft de habitattypen zwaar op de plantensociologie, maar het krijgt hiermee ook al gauw een sterk technocratisch karakter, dat niet zo makkelijk uit te leggen is aan de "gemiddelde burger". In een periode waarin gebiedsprocessen rondom natuur en landschap steeds meer integraal en bottom-up worden ingestoken, gericht op draagvlak en participatie van betrokkenen, vindt een politieke ontwikkeling plaats die sectoraal wordt ingestoken door beleidsmakers met eurotekens in hun ogen. Dit kan er gemakkelijk toe leiden dat burgers en organisaties die de natuur een warm hart toedragen weer meer de barricades gaan opzoeken, zeker wanneer vanuit Europa te beschermen planten, dieren of ecosystemen in het geding zijn. De rechter zal dan beslissen of er sprake is van een onrechtmatige aantasting van Europees beschermde natuurwaarden. Voor wat betreft de habitattypen, zal hij zijn oor te luisteren moeten leggen bij de plantensociologen. En wij moeten kiezen: het is zwart of wit.

Literatuur

- Gleason, H.A. (1917). The structure and development of the plant association. *Bulletin of the Torrey Botanical Club* 44: 463-481.
- Gleason, H.A. (1926). The individualistic concept of the plant association. *Bulletin of the Torrey Botanical Club* 53: 7-26.

- Pignatti, S., E. Oberdorfer, J.H.J. Schaminée & V. Westhoff (1995). On the concept of vegetation class in phytosociology. *Journal of Vegetation Science* 6: 143-152.
- Schaminée, J.H.J., A.H.F. Stortelder & V. Westhoff (1995). *De Vegetatie van Nederland 1. Inleiding tot de plantensociologie: grondbelangen, methoden en toepassingen*. Opulus, Uppsala/Leiden, 296 pp.
- Schaminée, J.H.J., E.J. Weeda & V. Westhoff (1995). *De Vegetatie van Nederland 2. Plantengemeenschappen van wateren, moerassen en natte heiden*. Opulus, Uppsala/Leiden, 358 pp.
- Schaminée, J.H.J., A.H.F. Stortelder & E.J. Weeda (1996). *De Vegetatie van Nederland 3. Plantengemeenschappen van graslanden zomen en droge heiden*. Opulus, Uppsala/Leiden, 356 pp.
- Schaminée, J.H.J., E.J. Weeda & V. Westhoff (1998). *De Vegetatie van Nederland 4. Plantengemeenschappen van de kust en van binnenlandse pioniermilieus*. Opulus, Uppsala/Leiden, 346 pp.
- Stortelder, A.H.F., J.H.J. Schaminée & P.W.F.M. Hommel (1999). *De Vegetatie van Nederland 5. Plantengemeenschappen van ruigten, struwelen en bossen*. Opulus, Uppsala/Leiden, 376 pp.
- Thalen, D.C.P. (1978). Complex mapping units, geosyntaxa and the evaluation of grazing areas. In: R. Tüxen (ed.). *Assoziationskomplexe und ihre praktische Anwendung*. Verlag J.Cramer, Vaduz.
- Westhoff, V. (1974). Stufen und Formen von Vegetationsgrenzen und ihre methodischen Annäherung. In: R. Tüxen (ed.). *Tatsache und Probleme der Grenzen in der Vegetation*. Verlag Cramer, Vaduz.
- Westhoff, V. & J.T. de Smid (1995). De Frans-Zwitserse School en andere scholen. In: Schaminée, J.H.J. et al. (1995). *De Vegetatie van Nederland. Deel 1. Inleiding tot de plantensociologie – grondbelangen, methoden en toepassingen*, pg 53-62.
- Zonneveld, I.S. (1974). On abstract and concrete boundaries, arranging and classification. In: Sommer, W.H. & R. Tüxen, R. (eds.). *Tatsache und Probleme der Grenzen in der Vegetation*. Verlag J.Cramer, Vaduz.

Afbeelding 1. Geleidelijke en abrupte overgangen in de vegetatie van de duinen van Meijndel. (foto John Janssen)

